

*Tijdschrift voor
heemkunde
folklore en
oudheidkunde*

M. GUILLUY A
NERMSTRAAT 35
3320 HOEGAARDEN

Uitgiftekantoor 3300 Tienen 1

ALFAVIA

137

4. Hoegaerde. — L'Eglise.

V.U. E. Grooten
Residentie Beatrijs 169
3300 Tienen
tel: 016/81.72.35

Driemaandelijks 4/99

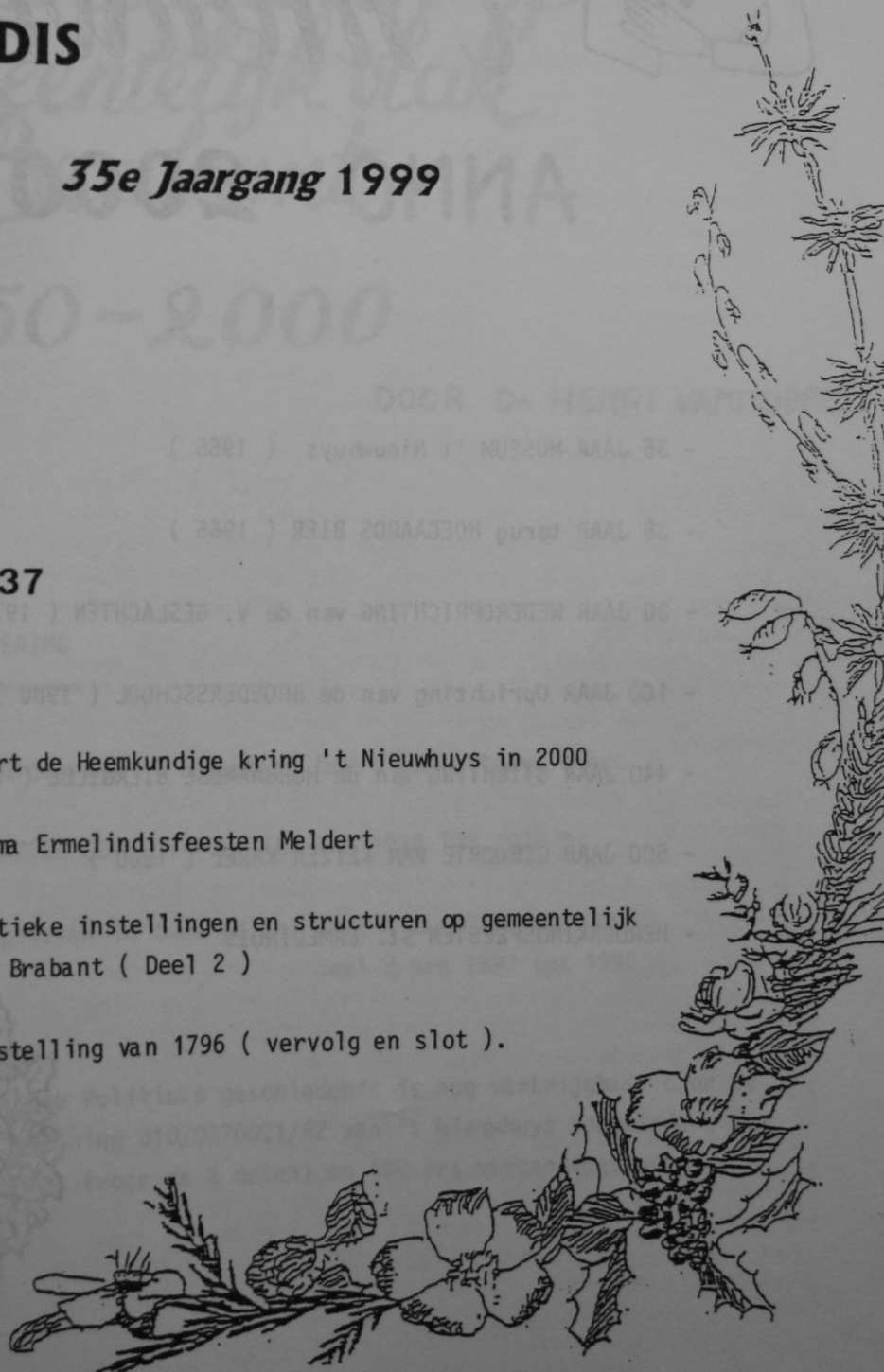
AFLEVERING

ALPAIDIS

35e Jaargang 1999

Inhoud 137

- Wat viert de Heemkundige kring 't Nieuwhuys in 2000
- Programma Ermelindisfeesten Meldert
- De politieke instellingen en structuren op gemeentelijk vlak in Brabant (Deel 2)
- De volkstelling van 1796 (vervolg en slot).

Wat viert de HEEMKUNDIGE KRING *'t Nieuwhuys*

ANNO 2000

- 35 JAAR MUSEUM 't Nieuwhuys (1965)
- 35 JAAR terug HOEGAARDS BIER (1965)
- 30 JAAR WEDEROPRICHTING van de V. GESLACHTEN (1970)
- 100 JAAR Oprichting van de BROEDERSSCHOOL (1900)
- 440 JAAR STICHTING van de HOEGAARDSE BIERGILDE (1560)
- 500 JAAR GEBOORTE VAN KEIZER KAREL (1500)
- HERDENKINGSFEESTEN St. ERMELINDIS

De politieke instellingen en structuren op gemeentelijk vlak in Brabant 1750-2000

DOOR DR. HENRI VANNOPPEN

TER HERINNERING

=====

De Heemkundigekring 't Nieuwhuys heeft een uitgave over:

" DE HOEGAARDSE GEMEENTEPOLITIEK VAN 1830 TOT 1990 "

Dit is uitgegeven in twee delen; deel 1 van 1830 tot 1896
deel 2 van 1897 tot 1990

Deze Hoegaardse Politieke geschiedenis is nog verkrijgbaar door te
storten op rekening 310/0370021/52 van 't Nieuwhuys Hoegaarden, de
som van 500 fr. (voor de 2 delen) en 100 fr; verzendingskosten.

DEEL 2

4. De Belgische periode (1830-2000)

In 1830 telde België 2498 gemeenten. Dit daalde tot 2.359 gemeenten in 1928. De provincie Brabant telde 330 gemeenten in 1830. In de Belgische periode voor 1945 werden geen gemeenten meer afgeschaft in de provincie Brabant. Er werden integendeel 17 nieuwe gemeenten opgericht in deze provincie waarvan Averbode de laatste was in 1928. Het was ook de laatste nieuwe gemeente, die in België werd opgericht (26).

De periode van het cijnskiesrecht (1830-1895)

Het kiesrecht

De decreten van 8 en 14 oktober 1830: cijnskiesrecht en capaciteitskiesrecht

Het decreet van het Voorlopig Bewind van 8 oktober 1830 hield in dat de gemeenten en steden verkiezingen moesten inrichten om hun gemeenteraden te vernieuwen. Het doel was de orangistische of Hollandsgezinde gemeenteraden te vervangen door Belgicistische besturen. De burgemeester, de schepenen en de gemeenteraadsleden werden onmiddellijk door de kiezers verkozen. Het verschil tussen stad en platteland uit de Hollandse werd volledig afgeschaft.

De decreten of besluiten van het Voorlopig Bewind van 8 en 14 oktober 1830 bepaalden de procedure van de verkiezingen en de samenstelling van het kiesbureau. Beide reglementen of decreten worden in het proces-verbaal van deze eerste gemeente raadsverkiezingen aangeduid. Hoe verliep nu in praktijk zo een verkiezing? Wie waren de kiezers?

In de eerste plaats had men de cijnskiezers d.w.z. diegenen voldoende cijns. Het was een differentiële kiescijns. Men had dan 5 soorten cijnskiezers volgens het aantal inwoners van de gemeente:

- gemeenten boven de 25 000 inwoners: - minimum 100 Fl.;
- gemeenten van 10 000 - 25 000 inwoners: minimum 50 Fl.;
- gemeenten van 5 000 - 10 000 inwoners: minimum 25 Fl.;
- gemeenten van 3 000 - 5 000 inwoners: minimum 20 Fl.;
- gemeenten onder de 3 000 inwoners: minimum 10 Fl.

In feite werkte dat systeem in het voordeel van de kleine gemeenten, die veel minder cijns betaalden dan de grote steden. Nochtans waren de kleinere gemeenten dikwijls zo arm dat men niet voldoende personen vond, die 10 florijnen belasting betaalden (27).

Het decreet of besluit van het Voorlopig Bewind van 14 oktober 1830 voorzag daarom dat zelfs de kleinste gemeenten een minimum van 25 kiezers moesten hebben. Wanneer men onvoldoende personen had die 10 florijnen betaalden, dan moest men de kiezerslijst aanvullen met de hoogst aangeslagenen in de gemeente tot men 25 personen bereikte. De belasting die men betaalde moest een

directe zijn d.w.z. belasting aan het rijk betaald. De patentbelasting d.w.z. een belasting op bepaalde beroepen mocht men erbij tellen. Tot daar de cijskiezers voor de gemeente (28).

De tweede soort kiezers waren de capaciteitskiezers, die kiesrecht hadden uit hoofde van hun functie of uit hoofde van hun diploma. Advocaten, rechters, notarissen, geneesheren en pastoors waren b.v. capaciteitskiezers.

Wanneer we weten welke de kiesvoorwaarden waren, dan kunnen we overgaan tot de praktijk. De kiezers werden op 23 oktober 1830 opgeroepen voor de gemeenteraadsverkiezingen op het gemeentehuis. Dikwijls was dit een herberg, waar de dorpsnotabelen verzamelden. De oudste kiezer zat de vergadering voor en werd bijgestaan door de vier meest-belaste kiezers van de gemeente die dienst deden als stemopnemers ("scrutateurs"). De jongste van de vier meest-belaste kiezers van de gemeente nam het secretariaat waar. De kieswetgeving werd voorgelezen. Vervolgens werd het kiesbureau gekozen door de aanwezige kiezers en dan volgden de verkiezingen. Eenmaal het kiesbureau samengesteld, vonden de gemeenteverkiezingen plaats. De verkiesbaarheidsleeftijd was 23 jaar.

Het decreet van 8 oktober 1830 voorzag geen plaatsvervangers of 'suppleanten', zodat bij een ontslag of bij een overlijden van één der raadsleden er tussentijdse verkiezingen moesten plaatsvinden. Het besluit van de gouverneur van Brabant van 2 december 1830 voorzag dat het kiesbureau voorgezeten werd door de burgemeester of door een lid van het schepencollege. Als stemmenoptellers traden de schepenen of de gemeenteraadsleden op en de gemeentesecretaris deed de functie van secretaris van het kiesbureau. In de praktijk kwam het erop neer dat alleen suppleanten aangeduid werden voor wegvallende functies. In Meerbeek werd de verkiezing van 22 oktober 1830 ongeldig verklaard door het besluit van de gouverneur van 13 januari 1831, omdat elke gekozene maar één stem bekomen had. Op 26 januari 1831 werden dan opnieuw gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Eerst werden de 7 leden van de gemeenteraad gekozen en daarna de 7 suppleanten of plaatsvervangers. Gekozen waren diegenen die een gewone meerderheid behaald hadden.

De Gemeentewet van 30 maart 1836

De Gemeentewet van 1836 behield het differentieel cijnskiesrecht. De cijns verschildte volgens de bevolking van de gemeente:

- minder dan 2.000 inwoners	15 BEF.
- 2.000 - 5.000 inwoners	20 BEF.
- 5.000 - 10.000 inwoners	30 BEF.
- 10.000 - 15.000 inwoners	40 BEF.
- 15.000 - 20.000 inwoners	50 BEF.
- 20.000 - 30 000 inwoners	60 BEF.
- 30.000 - 40 000 inwoners	70 BEF.
- 40.000 - 50 000 inwoners	80 BEF.
- 50.000 - 60 000 inwoners	90 BEF.
- 60.000 inwoners en meer	100 BEF.

Alleen de directe belastingen, patentbelasting inbegrepen, konden gebruikt worden voor de cijns.

Het systeem van differentiële kiescijns werkte duidelijk in het voordeel van het platteland, dus van de katholieke opinie, die alle voordeel had bij een politiek van unionisme of een systeem zonder politieke partijen.

Een cijnskieser in Erps-Kwerps had stemrecht wanneer hij minimum 15 BEF betaalde, terwijl deze in Brussel, tenminste 100 BEF moest betalen. Het capaciteitskiesrecht werd afgeschaft. Om gekozen te worden moest men 25 jaar oud zijn, om kiezer te zijn, 21 jaar.

De gemeenteraad werd voor 6 jaar gekozen. Om de 3 jaar werd de helft van de raad vernieuwd. Een schepen behoorde tot de 1ste serie, een andere schepen en de burgemeester tot de 2de serie. Er bestonden geen plaatsvervangers meer, zodat er tussentijdse verkiezingen gehouden werden wanneer een raadslid stierf of ontslag nam. Diegene die de absolute meerderheid van de stemmen bekomen had, was gekozen (dus de helft + 1). Wanneer bepaalde functies niet verdeeld geraakten omdat bepaalde personen geen meerderheid behaald hadden, dan volgde een 2de stemming of ballotering, een week na de eerste verkiezing, om de overblijvende mandaten vast te stellen (30).

De wet van 1 april 1843

Deze wet benadrukte dat de kiescijns alleen uit directe belastingen, die men aan de staat betaalde, kon bestaan. Gemeentelijke en provinciale belastingen werden niet in aanmerking genomen evenmin als de opcentiemen op de directe belastingen ten voordele van de provincies en de gemeenten (31).

De wet van 31 maart 1848

De liberalen, die in 1846 als partij opgericht werden, eisten de daling van de kiescijns tot het grondwettelijk minimum. Ze wensten dus het kiesrecht uit te breiden. Er heerste een algemene onrust in Europa denk maar aan de revolutie in Frankrijk in 1848. De liberale regering Rogier verlaagde ook de

kiescijns voor de gemeente. Het bleef echter wel een differentiële kiescijns voor de gemeente, terwijl er een uniforme kiescijns van 42,32 fr. kwam voor de parlementsverkiezingen.

De kiescijns voor de gemeente werd als volgt vastgesteld:

- minder dan 2.000 inwoners: 15 BEF.
- 2.000-5.000 inwoners: 20 BEF.
- 5.000-10.000 inwoners: 30 BEF.
- 10.000-15.000 inwoners: 40 BEF.
- 15.000 en meer inwoners: 42,32 BEF.

Alleen de gemeenten boven de 15.000 inwoners hadden een daling van de kiescijns tot het grondwettelijk minimum nl. 42,32 BEF tot gevolg. Deze cijnsdaling kwam de stad en dus de liberalen ten goede. De tegenstelling landbouw - industrie of platteland - stad was typisch in het Europa van de 19de eeuw.

De liberalen verdedigden de industriële belangen en de vrijhandel en hadden dan ook hun aantal vooral in de stad, terwijl de katholieken de landbouwbelangen en het protectionisme verdedigden en hun aanhang dan ook vooral op het platteland hadden (32).

De kiesfraudebestrijding

De wet van 19 mei 1867 was gericht tegen de kiesvervalsingen. Het werd verboden om de kiezers op bier te tracteren. Het vonnis Schuermans van Kortenberg is interessant in deze zaak. De kiezer moest nog steeds de naam van zijn kandidaat met de hand op het kiesbiljet schrijven. Men kreeg één kiesbiljet van speciale vorm per te verkiezen mandaat. In kleine gemeenten zoals Erps-Kwerps bestond nog het gevaar dat het kiesgeheim niet bewaard bleef door het feit dat men de handschriften kon herkennen (33).

De wet Malou van 9 juli 1877 of de wet op het kiesgeheim steunde op het Engels voorbeeld van 1872. Het lijstensysteem werd ingevoerd. De kiezer moest niet langer de naam van zijn kandidaat opschrijven, maar gewoon een kruisje zetten in een wit vlak achter de naam van de kandidaat op de lijst die hij verkoos. Het kiesgeheim kon daardoor beter bewaard. Ook de voordracht der kandidaturen (5 dagen voor de verkiezingen), de getuigen in het kiesbureau, de oproeping van de kiezers, de bekendmaking van de kiezerslijsten en de telling van de stemmen werd door de wet van 9 juli 1877 geregeld. Ook de kopstem en de voorkeurstem werd door het lijstsysteem voorzien. Ook panachen of op twee lijsten stemmen uitbrengen was door deze wet toegelaten. Het traditionele beeld van een kiesbureau met voorzitter, bijzitters, secretaris, getuigen, een kiesbus en kishokjes kwamen door deze wet tot stand (34).

De wet van 12 juni 1871 of de katholieke kiescijnsverlaging

De katholieke regering d'Anethan zorgde in 1871 voor een duidelijke kiescijnsverlaging. De kiescijns daalde voor de gemeente tot 10 BEF, wat een grote aangroei van gemeentekiezers als gevolg had. Door deze kieswijziging mochten 1/4 van de volwassen mannen stemmen voor de gemeente. De kiescijnsverlaging tot 5 BEF die de katholieken in hun verkiezingsprogramma beloofd hadden, konden ze niet uitvoeren wegens de oppositie van Koning Leopold II, die in de uitbreiding van het kiesrecht een ondermijning zag van de koninklijke macht (35).

De kiesmanipulaties

De herbergiers hadden de naam liberaal te stemmen. De herbergier recht voor de kerk en de pastoor waren dikwijls concurrenten. De katholieke regering d'Anethan wenste de herbergiers uit te schakelen door de wet van 5 juli 1871, die bekend staat als de katholieke kiesmanipulatie. De directe belastingen op het bier werden vervangen door accijnzen, dus een indirecte belasting. Alleen directe belastingen telden voor de berekening van de cijns. De katholieken detaxeerden de caféuitbaters en de herbergiers verloren hun cijnskiesrecht (36).

De geestelijkheid en de landbouwers stemden katholiek. De liberale regering Frère-Orban manipuleerden het kiessysteem door de geestelijkheid en de landbouwers te detaxeren door de wetten van 26 augustus 1878 en 26 juli 1879. De personen die gebouwen bewoonden die toebehoorden aan de staat, de provincie of de gemeente werden vrijgesteld van grondbelasting, een directe belasting door de wet van 26 augustus 1878. Daardoor verloren 1.500 priesters het cijnskiesrecht. De personele belasting was een directe belasting, in Nederland zou men nu spreken van een vermogensbelasting. In België bestond de personele belasting uit 6 elementen: de huurwaarde van het huis, het aantal deuren en vensters, de haarden, het meubilair, het dienstpersoneel en de paarden. De landbouwers, meestal katholieke kiezers, werden vrijgesteld van de personele belasting wat de paarden betrof, wanneer ze minder dan 42,32 BEF directe belastingen aan de staat betaalden. De vrijstelling gold echter niet voor luxepaarden, die de rijke burgerijfamilies ook bereden. De personele belasting op de luxepaarden bleef, deze op de trekpaarden verdween. Op het platteland creëerde men een politiek dier, het 'gemengd Vlaams paard'. Tijdens de week werkte het brave dier op het veld, 's zondags werd het getooid en trok het de koets van zijn meester. Deze laatste kon zijn 'gemengd Vlaams paard' als een 6de element bij zijn personele belasting voor de kiescijns tellen (37).

De liberale regering Frère-Orban wijzigde op 26 juni 1879 de wet op de personele belasting. De belasting op de haarden, vooral belangrijk op het platteland werd afgeschaft. De verwanten tot en met de 3de graad, en de naaisters en de wasseressen, die niet constant in dienst van een zelfde landbouwer stonden, mochten niet meegerekend worden bij het dienstpersoneel. Dit trof vooral de pastoors, die dikwijls een familielid als meid hadden (38).

De invoering van het kiesdiploma in 1883 door de liberalen

Op het platteland zouden er door deze wetgeving ook weinig kiezers bijkomen, in de stad daarentegen wel. Het was een mengsel van cijns- en capaciteitskiesrecht. Deze wet werd nooit toegepast omdat de liberale regering Frère-Orban de nederlaag leed en de katholieke regering d'Anethan in 1870 aan de macht gekomen was. Deze regering schafte de liberale wet van 30 maart 1870 af (39).

De nieuwe liberale regering Frère-Orban (1878-1884) gaf de idee van het capaciteitskiesrecht voor de gemeente niet op. Door de wet van 24 augustus 1883 kregen diegenen die een kiesdiploma hadden verkregen ook stemrecht voor de gemeente naast de cijnskiezers. Een kiesdiploma werd verleend aan diegenen die met succes (60% van de punten) een examen hadden afgelegd over de leerstof van het lager onderwijs na 6 jaar lager onderwijs of na 3 jaar adultenschool of school voor volwassenen te hebben gevolgd. Ook een aantal vrije en intellectuele beroepen zoals ministers, ingenieurs officieren, bezoldigde bedienaars van de eredienst, onderwijzers met een rijksdiploma waren automatisch kiezer voor de gemeente. In totaal kende de wet 18 categorieën burgers, die automatisch kiesrecht kregen gaande van ministers tot meestergasten. Ook de overheidsambtenaren met een wedde van 1.500 BEF vielen hieronder. Het kiesdiploma en het bekwaamheidskiesrecht pasten in het kader van de politiek van de regering Frère-Orban. Het succes van de adultenscholen of van de scholen voor volwassenen moet gezien worden in het kader van de snelle opleiding voor het examen voor het kiesdiploma. Vooral de radicalen of de progressieve liberalen hadden zich vanaf 1881 ingezet om deze grote uitbreiding van het kiezerskorps mogelijk te maken (40).

Om een beeld te hebben van de bekwaamheidskiezers gebruiken we de bewaarde lijst van 1883.

De bekwaamheidskiezers waren in twee groepen verdeeld:

- a) de bekwaamheidskiezers op basis van het examen.
- b) de bekwaamheidskiezers op basis van notoriëteit.

verdeeld als volgt:

- raadsleden en oud-raadsleden;
- geneesheren;
- gediplomeerden van de landbouwschool;
- onderwijzers;
- gemeentesecretaris en gemeenteontvanger;
- officieren en onderofficieren;
- bedienaars van de eredienst;
- bekroonden van de prijskampen van de lagere scholen.

De bekwaamheidskiezers vormden ongeveer 1/3 van het gemeentelijk kiezerskorps (41).

Kieswijken

De gemeentewet van 1836 voorzag dat een gemeente in kieswijken kon verdeeld worden, wanneer ze te uitgebreid of te geografisch verdeeld was. Art. 5 luidde immers als volgt: "Dans les communes composées de plusieurs sections ou hameaux détachés,

la députation permanente du conseil provincial peut déterminer, d'après la population le nombre de conseillers à élire parmi les éligibles de chaque section ou hameau. Dans ce cas tous les électeurs de la commune concourent ensemble à l'élection. Il y a néanmoins un scrutin séparé pour chaque section ou hameau." (42)

Dit artikel van de gemeentewet werd gewijzigd door de wet van 30 juni 1842 (één van de reactionaire wetten Nothomb). Deze behield het systeem van 1836 voor gemeenten met minder dan 12000 inwoners. In gemeenten boven de 12 000 inwoners was de indeling in kieswijken verplicht: "Dans les communes de 12 000 habitants et au-dessus, les élections se font par sections; la répartition des conseillers à élire est faite d'après la population. Le nombre et les limites des sections seront fixés par arrêté royal, sur l'avis préalable du conseil communal et de la députation permanente du conseil provincial, le nombre des sections ne pourra être inférieur à trois ni supérieur à huit". De liberalen aanzagen deze aanvulling voor de steden als een vorm van gerrymandering. De wet van 30 juni 1842 of de reactionaire wet Nothomb was een wens van de katholieke strekking. Deze wenste haar macht uit te breiden. De "reactionaire wet Nothomb" van 1842 was daar het middel toe. De steden waren liberale burchten. De katholieken poogden daar enkele zetels te winnen door het systeem van kieswijken van 1842. Door gerrymandering of de verdeling van kiesomschrijvingen zodanig dat bepaalde partijen er voordeel bij hadden) kreeg de katholieke strekking meer mogelijkheden om er raadsleden door te halen in de steden. Dit was dus de toegeving aan de katholieke strekking (43).

Men mag in de 19de eeuw stellen dat de katholieke strekking een plattelandse strekking is en de liberale strekking een stadsfenomeen was. De liberale regering Rogier schafte door de wet van 1 maart 1848 de kiessecties in de steden boven de 15.000 inwoners af omdat deze duidelijk tegen hen gericht waren (44).

De kieswijken bleven soms bestaan of werden ingevoerd op het platteland. De Bestendige Deputatie van de provincie bepaalde hoeveel raadsleden uit de ene wijk en hoeveel uit de andere wijk moesten komen. De gemeenteraad bepaalde dan de grensscheiding tussen de wijken in de gemeente op basis van de Atlas der Buurtwegen. De gemeenteraad deelde dan ook het aantal inwoners per sectie of kieswijk mee. Bij de verkiezingen maakte men onderscheid op de kiesbrief tussen de zetels van de ene wijk en de zetels van de andere wijk. Om verkiesbaar te zijn, moest men zich kandidaat stellen binnen zijn wijk. De gemeentekiezers uit de gehele gemeente kozen zowel de raadsleden uit de ene wijk als de raadsleden uit de andere wijk. Het systeem van kieswijken werd in de meeste gemeenten afgeschaft kort na 1900, bijna altijd voor 1914. De kieswijken hadden op het platteland als doel dat de voornaamste leefgemeenschappen van de gemeente zouden vertegenwoordigd zijn.

Enkele voorbeelden van kieswijken op het platteland of grofweg de periode 1867-1904. Wezembeek-Oppem had 2 wijken; Wezembeek met 5 zetels en Oppem met 4 zetels. Tielt had 2 wijken: Tielt St. Maarten en gehuchten met 5 zetels en O.L.Vrouw Tielt met 4 zetels. Kessel-Lo had 4 wijken: Blauwput met 4 zetels, Kessel met 4 zetels, Lo met 2 zetels en Tiense poort met 1 zetel. Veltem-Beisem had 2 wijken: Veltem met 5 zetels, Beisem met 2 zetels en 2 zetels zonder beschikking der sectie (45).

De gemeenteverkiezingen in de praktijk in de periode van het cijnskiesrecht

Jaarlijks op 15 april stelde het College van Burgemeester en Schepenen de kiezerslijst op. De kiezerslijst moest aanduiden hoeveel belasting de cijnskieser betaalde in de gemeente waar hij gemeentekieser was. De kiezerslijst werd uitgehangen en inwoners die meenden dat ze ten onrechte op de lijst vergeten waren, konden klacht indienen bij de gemeenteraad. Indien de inwoner niet akkoord ging met het besluit van de gemeenteraad, dan kon hij in beroep gaan bij de bestendige deputatie of de schepenen van de provincie. Het kiesbureau werd voorgezeten door de burgemeester volgens de gemeentewet van 1836. Hij had het politierecht in het kiesbureau. In alfabetische volgorde werd elke kiezer opgeroepen door het kiesbureau. Wanneer hij de namen opgeschreven had, deponeerde hij het briefje in de gesloten stembus. Na de stemming werden de briefjes geteld om te controleren of er niet teveel briefjes waren, dus of er geen personen waren die tweemaal gestemd hadden. Bij de eerste stemming waren de raadsleden gekozen die de helft der stemmen behaald hadden (absolute meerderheid). Voor de overige zetels nam men een dubbel aantal namen (b.v. 4 als er nog 2 zetels te begeben waren) en men nam deze uit de niet-gekozenen met de meeste stemmen, in volgorde van stemmen. Dan had de ballotering of ' de 2de stemming plaats. Om hierbij als raadslid gekozen te zijn moest men maar een gewone meerderheid bekomen. De verkiezing eindigde met het opstellen van het kiesverslag. De kiezers die niet akkoord gingen met de kieswerkzaamheden konden in beroep gaan tegen het kiesproces-verbaal bij de bestendige deputatie van de provincie. De gouverneur kon op zijn beurt in beroep gaan bij de koning tegen de beslissing van de bestendige deputatie. Aangezien er geen plaatsvervangers waren, hadden er tussentijdse verkiezingen plaats wanneer een raadslid overleed of ontslag nam. De opkomst was bij tussentijdse verkiezingen minder groot. Er bestond geen kiesplicht voor de gemeente tussen 1830 en 1895.

Bronnen i.v.m. de gemeenteverkiezingen in de periode van het cijnskiesrecht

De kiezerslijsten, de kiesdiploma's (wet van 1883) en de kiesdossiers met de uitslagen der verkiezingen vindt men terug in het gemeentearchief op het gemeentehuis of in het Algemeen Rijksarchief te Brussel.

Klachten i.v.m. gemeenteraadsverkiezingen vinden we terug in het Algemeen Rijksarchief te Brussel in het fonds Ministerie van Binnenlandse Zaken Kieszaken, 1830-1919.

Inventaris nr. 179 in de inventariszaal van het Algemeen Rijksarchief te Brussel verwijst naar de verschillende gemeenten die in het fonds voorkomen. Zo vinden we onder nr. 222 van dit fonds kieszaken een klacht van Engelbert Ackermans van 26 oktober 1869 over de gemeenteraadsverkiezingen in Kortenberg. Philippe Schuermans, eerste schepen had door veldwachter Lambert Stroeykens bons laten uitdelen aan elke kiezer van zijn partij om 6 liter bier te drinken. Dit zou gebeurd zijn "vers la fin des opérations électorales et au fur et à mesure qu'ils sortaient de la maison communale. Er waren volgens de veldwachter 50 bons aldus uitgedeeld, waarvan Ackermans er 2 in zijn bezit had als bewijsstukken. De bestendige deputatie vernietigde de verkiezingen niet, omdat het bier werd uitgedeeld na de verkiezingen. Het was dus geen omkoperij, geen kiesfraude volgens de bestendige deputatie. E. Ackermans meende echter dat er bij voorbaat een belofte was van 6 liter bier, als de kiezer voor Schuermans zou stemmen, doch hij kreeg geen gelijk van de hogere overheid.

De gemeentelijke mandaten

De burgemeester

De burgemeester zat de gemeenteraad en het schepencollege voor. Hij is ook het hoofd van de politie sedert 1842, wat vroeger een recht van het gehele schepencollege was. De burgemeester werd rechtstreeks verkozen tussen 1830 en 1836. Vanaf 1836 werd de burgemeester benoemd door de koning. Hierbij werden adviezen gevraagd aan arrondissementscommissaris en provinciegouverneur, die in de eerste plaats controleurs van de centrale overheid waren. De koning en de katholieke strekking wensten hun macht op het gemeentelijk vlak uit te breiden. De 'reactionaire wet Nothomb' van 30 juni 1842 was daar het middel toe. De koning kon de burgemeester buiten de gemeenteraad benoemen. De politiemacht was het monopolie van de burgemeester en niet meer van het schepencollege (47).

De liberalen eisten in hun programma van 1846 de intrekking van de reactionaire wetten Nothomb. Op 1 maart 1848 kwam er op voorstel van de liberale regering Rogier een nieuwe wet, die bepaalde dat de koning de burgemeester kon benoemen buiten de gemeenteraad onder twee voorwaarden: dat kon alleen in ernstige gevallen en mits een eensluitend advies van de bestendige deputatie of van de schepenen van de provincie.

Door de Gemeentewet van 1836 werd het wettelijk verboden dat één persoon tegelijk burgemeester was in twee gemeenten. Graaf Werner de Merode, die het kasteel van Everberg bewoonde, was burgemeester van Everberg van 1825 tot bij zijn overlijden in 1840. Hij was ook burgemeester van het naburige Meerbeek van 1825 tot 1836 (48).

De burgemeester moest ook de gemeente bewonen. Tevoren kon een kasteelheer uit een naburige gemeente in een andere gemeente de functie vervullen. Een voorbeeld: Francis Ludovicus Caïmo bewoonde het kasteel Hof van Rekem onder Veltem-Beisem, maar was burgemeester van Buken van 1830 tot 1854 (49).

De burgemeester draagt als herkenningsteken een driekleurige sjerp en in grotere gemeenten een speciaal uniform met steek en blauw laken uniform met een rij van 9 zilveren knopen en een witte gilet en broek (50). De meeste officiële burgemeestersfoto's werden rond 1875 gemaakt bij de hoffotograaf Ghémar.

Dossiers i.v.m. burgemeestersbenoeringen vinden we terug op het Algemeen Rijksarchief in het fonds Provincie Brabant. Een inventaris hiervan vindt men niet in de leeszaal, maar moet men speciaal aanvragen. Er bestaat immers een voorlopige inventaris.

In een dossier van burgemeestersbenoeming vindt men:

- de samenstelling van de gemeenteraad (met leeftijd en dienstjaren);
- de voorgedragen kandidaten voor het burgemeesterschap, meestal twee;
- adviezen van de arrondissementscommissaris en van de gouverneur;
- briefwisseling met de minister van binnenlandse zaken over de burgemeesterskandidaten.

Bij de burgemeestersbenoeming hing veel af van het advies van de arrondissementscommissaris. Deze durfde wel eens andere kandidaten voordragen voor het burgemeesterschap dan deze die door de gemeenteraad voorgesteld waren. Gegevens over burgemeesters, schepenen en raadsleden vinden we ook terug in het Notulenboek van de gemeenteraad of in de Correspondentieboeken. Deze worden bewaard op het gemeentehuis of in het Algemeen Rijksarchief onder het gemeentearchief van de desbetreffende gemeente.

Ook de burgerlijke stand vermeldde de burgemeester of een schepene als ambtenaar van de burgerlijke stand.

De schepenen

De uitvoerende macht van de gemeente wordt gevormd door het college van burgemeester en schepenen. De schepenen worden gekozen door de kiezers van 1830 tot 1836. Van 1836 tot 1887 worden de schepenen onder de gemeenteraadsleden benoemd door de koning bij Koninklijk Besluit. Dat was duidelijk een uitbreiding van de koninklijke macht. Vanaf 1887 worden de schepenen gekozen uit de gemeente raadsleden door de gemeenteraad. De gemeentelijke autonomie werd sterk uitgebreid door de wet van 30 december 1887 onder de katholieke regering Beernaert. De schepenen werden niet meer benoemd, door de koning bij Koninklijk Besluit maar werden gekozen door de gemeenteraad onder haar leden bij geheime stemming en met een absolute meerderheid (51). De macht van de koning, in dit geval van Leopold II, werd ook beperkt op gemeentelijk vlak door deze wetgeving, wat te verklaren viel door de opkomst van de grote politieke partijen (katholieken, doctrinaire liberalen, progressisten en B.W.P. of socialisten).

De verslagen van het schepencollege worden bewaard in het Notulenboek van het schepencollege.

Het aantal schepenen is verschillend volgens het aantal inwoners:

- gemeenten onder de 20 000 inwoners: 2 schepenen
- gemeenten boven de 20 000 inwoners: 4 schepenen.

Op het einde van de 19de eeuw worden de functies ook onder de schepenen verdeeld: de eerste schepen wordt gewoonlijk schepen van openbare werken en de tweede schepen van openbaar onderwijs. De schepenen dragen een tweekleurige sjerp (zwart-geel) als herkenningsteken en in een grotere gemeente een speciaal uniform met steek en blauw laken uniform.

De gemeenteraadsleden

De gemeenteraad vormde de wetgevende macht in de gemeente. Het aantal gemeenteraadsleden was verschillend volgens het aantal inwoners:

- minder dan 1 000 inwoners: 7 raadsleden
- 1 000 à 3 000 inwoners: 9 raadsleden
- 3 000 à 10 000 inwoners: 11 raadsleden
- 10 000 à 15 000 inwoners: 13 raadsleden
- 15 000 à 20 000 inwoners: 15 raadsleden
- 20 000 à 25 000 inwoners: 17 raadsleden

- 25 000 à 30 000 inwoners: 19 raadsleden
- 30 000 à 35 000 inwoners: 21 raadsleden
- 35 000 à 40 000 inwoners: 23 raadsleden
- 40 000 à 50 000 inwoners: 25 raadsleden
- 50 000 à 60 000 inwoners: 27 raadsleden
- 60 000 à 70 000 inwoners: 29 raadsleden
- 70 000 en meer inwoners: 31 raadsleden.

(2)

Rond 1830 waren er nog heel wat gemeenten die geen gemeentehuis hadden. Er werd dan vergaderd in één van de dorpsherbergen en soms ook al eens geruzied over de herberg waar de gemeenteraad zou vergaderen. Zo was er in Meerbeek een duidelijke discussie tussen de herbergen Vandenschrieck en Vanden Wijngaert in de Dorpsstraat. De eerste herberg werd de zaal van het gemeentebestuur. Bij de bouw van nieuwe gemeentehuizen was er meestal een combinatie met de gemeenteschool en de gemeenteonderwijzer had zijn woning in het gemeentehuis.

Op de vergadering van de gemeenteraad werden de gemeenteproblemen besproken b.v. het wegenbeleid, de scholen, de grondbelastingen (opcentiemen), personele en patentbelastingen. De gemeenteraad keurde de gemeenterekening goed en besprak de begroting die dan ook goed of afgekeurd werd. Elk raadslid kon punten toevoegen aan de dagorde van de gemeenteraad, die opgesteld is door het schepencollege.

De gemeenteraad bestond in de 19de eeuw op het platteland vooral uit de pachters of de hereboeren aangevuld met de plattelandsindustriëlen (molenaar, jeneverstoker, brouwer en smid) en met de dorpsnotabelen (dokter, notaris, onderwijzer). Ook winkeliers vinden we in de gemeenteraad terug, doch dikwijls dan in de grotere plattelandsgemeenten. De besproken samenstelling van de gemeenteraad gold dus wel voor de agrarische samenleving, waar men nog steeds van een fermocratie kon spreken.

De gemeentelijke ambtenaren

De gemeentesecretaris

De gemeentesecretaris was het hoofd van de administratie. Hij werd gekozen door de gemeenteraad. Hij was dikwijls de 'ongekroonde koning van de gemeente' door het feit dat hij alfabeet was en dat hij de Franse taal beheerste wat belangrijk was in het kader van de Franstalige correspondentie met de arrondissementscommissaris. Dikwijls ging het secretarisberoep ook over van vader op zoon (Van Krikingen te Erps-Kwerps). De gemeentesecretaris kwam ook uit de rijkere kringen van de gemeente. Hij was dikwijls ook

pachter. Zijn café was soms ook wel eens het ware gemeentehuis van de gemeente. Hij vervulde soms ook zijn ambt in verscheidene gemeenten. Hij was dan de ambulante ambtenaar die zijn zitdagen had op de verschillende gemeentehuizen. De gemeentesecretaris vinden we van 1840 tot 1939 terug in de 'Almanach Royal'.

De gemeenteontvanger

De gemeenteontvanger stond in voor het financieel beleid van de gemeente. Hij moest al tot de notabele heren van het dorp behoren, aangezien hij een borg (perceel land of belangrijke geldsom) moest geven vooraleer hij in functie trad. In bepaalde gemeenten ging dit beroep ook over van vader op zoon. De gemeenteontvanger werd in 1830 benoemd door de gouverneur uit 3 kandidaten voorgesteld door de gemeenteraad. De Gemeentewet van 1836 gaf de gemeenteraad het recht om de gemeenteontvanger te benoemen. Wanneer hij ontslag indiende of overleed, dan werd de borg teruggegeven aan de ontvanger of zijn familie, na onderzoek van zijn financieel beleid. De gemeenterekeningen bleven over als bronnen van zijn financieel beheer. Hierin vindt men rekeningen i.v.m. betalingen van onderwijzers, i.v.m. de aankoop van schoolgerief, i.v.m., de bouw van een gemeentehuis en i.v.m. subsidies aan lokale verenigingen.

Het bureel van weldadigheid en de commissie der burgerlijke - godshuizen

Zoals in de Franse en Nederlandse tijd bleven de twee instellingen bestaan. De commissie der burgerlijke godshuizen bestond waar er instellingen beheerd werden zoals een vondelingenhuis, een bejaardenhuis of een gasthuis. Dit was meestal een stedelijke instelling. Het bureel van weldadigheid bestond in elke gemeente. Het was samengesteld uit de dorpsnotabelen zoals pachters, pastoors en geneesheren. Het etablissement had dus de armendis in handen, waardoor elke revolutie kon worden voorkomen op het platteland. De armen waren duidelijk afhankelijk van de rijken voor de armenzorg. Het bureel van weldadigheid bestond voor de kleinere gemeenten uit 5 leden. Jaarlijks trad 1/5 van het bureel af. Het bureel stelde zelf twee kandidaten voor de openkomende functie voor evenals het schepencollege. Uit deze 4 kandidaten koos de gemeenteraad het te vervangen lid van het bureel van weldadigheid. Bij het overlijden van een lid of bij ontslag van een lid werd dezelfde procedure gevolgd voor de aanduiding van hun opvolgers. De aanduiding van de leden van het bureel vinden we terug in het Notulenboek van de gemeenteraad. Soms wordt ook het Notulenboek van het Bureel van Weldadigheid nog bewaard. Verslagen zijn soms ook nog op de pastorie te vinden, daar de meeste pastoors in de 19de eeuw armenmeesters waren. Ook lijsten van armen zijn soms in het gemeentearchief terug te vinden. Men vindt dan ook de broden, de kledingstukken, de brandstof en de gelden, die aan hen uitbetaald zijn in een bepaald jaar. Ook de lijsten van de kinderen, wiens schoolgeld voor het lager onderwijs door het bureel van weldadigheid werd betaald, vinden we terug in het gemeentearchief (52).

De veldwachter

De burgemeester werd als hoofd van de politie bijgestaan door de veldwachter. Deze werd benoemd door de gouverneur uit twee kandidaten die door de gemeenteraad voorgedragen werden. Men koos liefst oud-militairen. De veldwachter moest controleren of er geen velddiefstallen of jachtstroperijen waren. De gemeente betaalde zijn uniform. De veldwachters kwamen voor 1880 dikwijls uit de laagste klassen van de bevolking. Sommigen waren halve analfabeten en dronkenschap was een groot probleem bij de 'gardes'. Afzettingen en schorsingen kwamen dan ook regelmatig voor. De voordrachten van de eerste en tweede kandidaat veldwachter vinden we terug in het Notulenboek van de gemeenteraad. Sommige veldwachters hielden ook hun 'boek van processen-verbaal' bij, waarin men de boetes van de 19de eeuw kan terugvinden. De politiereglementen van de 19de eeuw, die onze voorouders moesten volgen, waren ook terug te vinden in het Notulenboek van de gemeenteraad. De veldwachter deed ook de controle van de herbergen om na te gaan of deze op tijd 's avonds gesloten waren. Er bestond immers een aftochtklok om te melden dat het sluitingstijd voor de herbergen was. Wanneer er nog cafégangers waren, dan werd de herbergier beboet. De veldwachter ging dan 'police' of boetes maken(53).

Het technisch personeel

Een gemeentewerkman kwam meestal niet voor in de kleinere gemeente in de 19de eeuw. De wet van 10 april 1841 regelde het onderhoud van de gemeentewegen. Elke gemeente moest een Atlas der Buurtwegen hebben en de aanliggende eigenaars moesten hun weg onderhouden of een bepaalde som betalen, indien ze het werk zelf niet wensten uit te voeren. Jaarlijks stelde de gemeente lijsten op van voermannen, trekdieren en karren in verband met het onderhoud der wegen.

Tot 1850 waren de meeste wegen nog aarden wegen. Kasseien kwamen eerst in de tweede helft der 19de eeuw algemeen in zwang. Elke gemeente had wel een grafmaker, die de putten op het kerkhof groef. Elke gemeente had ook enkele 'lampisten' gewoonlijk personen die dicht bij de lantaarnpaal woonden en betaald werden voor het dagelijks aansteken van de petroleumlantaarn, voor het aankopen van de petroleum en voor het onderhoud van de lantaarn. De lantaarnpalen verschenen rond 1880 in de kleine plattelandsgemeenten. De namen van de lampisten vindt men terug in de gemeenterekeningen. Ook de luiders van de aftochtklok, één per kerk, werden door de gemeente betaald. Hun namen vindt men eveneens in de rekeningen terug.

Het partijstelsel

Bij het ontstaan van België werd een politiek van unionisme gevoerd.

Soms kwamen in steden ook nog lijsten op van Orangisten, die bij Nederland wensten aan te sluiten. In Leuven was de invloed van de liberale, katholieke en orangistische pers belangrijk

bij het samenstellen van de lijsten voor de gemeenteverkeizingen in de eerste 20 jaar van de Belgische onafhankelijkheid. In 1846 werd de liberale partij opgericht. In de steden stonden liberalen tegen katholieken. De liberalen waren de partij van de stad en van de industriële en commerciële belangen, wat de verdediging van de vrijhandel tot gevolg had. De katholieken waren de partij van het platteland, van de landbouwbelangen wat de verdediging van het protectionisme tot gevolg had.

In de 19de eeuw was er weinig politiek in de gemeenteraad op het platteland. Men zetelde meer als dorpsnotabele dan als politicus, zeker vooraleer het lijstensysteem in 1877 doorgevoerd werd. De politiek op het platteland was meestal niet merkbaar. Persoonlijke vetes kwamen wel tot uiting bij klachten i.v.m. schepenbenoemingen en bij betwistingen van kiezers, die tot de familie van de raadsleden behoorden.

De werkelijke nationale politiek drong eerst in de gemeenteraad door op het platteland met de schoolstrijd 1879-84. Dan krijgen we "geuzen" (liberalen) tegen 'sussen' (katholieken), wat tot twee lijsten kon aanleiding geven.

In de Schoolstrijd had elke partij haar eigen school, soms haar eigen lijst en haar eigen muziekmaatschappij. De liberale partij werd opgericht in 1846, de katholieke partij in 1884, de B.W.P. (de socialisten) volgde in 1885. De socialisten kenden een zekere aanhang in de steden en in de industriële centra.

- (26) A.TIHON, p. 516.
H. VANNOPPEN. Onze voorouders in de politiek. Deel 2. Belgische tijd: cijnskiesrecht (1830-1895). Uitgave V.V.F., 1982.
- (27) R. VAN EENOO. De evolutie van de kieswetgeving in België van 1830 tot 1919 - Tijdschrift voor geschiedenis, 1979, p. 333-352.
Pasonimie, 8 oktober 1830.
- (28) Pasonimie, 14 oktober 1830.
- (29) GEMEENTEARCHIEF KORTENBERG. Notulenboek gemeenteraad Erps-Kwerps, 23 oktober 1830.
- (30) Pasonimie, 20 maart 1836
- (31) Pasonimie, 1 april 1843.
- (32) Pasonimie, 31 maart 1848.
- (33) Pasonimie, 19 mei 1867.
- (34) Pasonimie, 9 juli 1877.
- (35) Pasonimie, 12 juni 1871.
- (36) Pasonimie, 5 juli 1871.
- (37) Pasonimie, 26 augustus 1878.
- (38) Pasonimie, 26 juli 1879.
- (39) Pasonimie, 30 maart 1870.
- (40) Pasonimie, 24 augustus 1883.
- (41) H. VANNOPPEN. Van twee kerkdorpen..., p. 809-810.
- (42) Pasonimie, 30 maart 1836.
- (43) Pasonimie, 30 juni 1842.
- (44) Pasonimie, 1 maart 1848.
- (45) ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL. Provinciaal archief van Brabant, E 511 en E 512.
- (46) GEMEENTEARCHIEF KORTENBERG. Gemeenteraad Erps-Kwerps, 10 februari 1885.
- (47) Pasonimie, wet 30 juni 1842.
- (48) H.VANNOPPEN. Kuierend door Kortenberg - Erps - Kwerps - Everberg - Meerbeek.
Winksele, 1987, p. 104 en p. 130.
- (49) M.PIOT. Buken en zijn verleden. Winksele, 1987, p. 66-68.
- (50) H. VANNOPPEN. 50 oude ambachten uit het landelijke Brabant, 1979, p. 149-150.
- (51) Pasonimie, wet 30 december 1887.
- (52) H.VANNOPPEN. Van twee kerkdorpen..., p.253-254.
Het sociaal beleid en het algemeen politiek beleid wordt behandeld in de volgende artikelen:
H.VANNOPPEN. De geschiedenis van België van 1830 tot 1995.
Deel 1. De revolutie van 1830 en de vorming van de Belgische staat- Midden-Brabant, lentenummer 1994, p.17-30.
Deel 2. Het unionisme van 1831 tot 1847 - Midden-Brabant, lentenummer 1994, p. 31-38.
Deel 3. Het liberale overwicht van 1847 tot 1884 als eerste element van de politieke dualiteit in de 19de eeuw - Midden-Brabant, zomernummer 1994, p.26-40.
Deel 4. Het katholieke overwicht van 1884 tot 1914 als tweede element van de politieke dualiteit in de 19de eeuw, - Midden-Brabant, zomernummer 1994, p.41-56.
Deel 6. Het ontstaan en de ontwikkeling van de arbeidersbeweging in België tot 1914 - Midden-Brabant, herfstnummer 1994, p.31-38.
Deel 7. De Vlaamse en Waalse Bewegingen voor 1914 - Midden-Brabant, winternummer 1994, p.21-43.
- (53) P.DE MEESTER. De veldwachter, die onbekende - Gemeentekrediet van België, 1973, p.177 - 183.

de
Volkstelling
van
1796

VERVOLG

F. ALTENAKEN

Daar woonde de landbouwer P. Vrancx, 40 jaar en gehuwd met R. Falla.
Er woonde ook een schoenmaker H. Van Houve 40 jaar en gehuwd met B. Geysen,
en als werkmannen Vandenbergh, 40 jaar en gehuwd met Gertrude Van Diest (als
grootste gezin met 6 personen ingeschreven), en Geysen 50 jaar, gehuwd met
Antoinette Vandenbergh en de alleenwonende 76 jarige Elisabeth Van de Bon,
die de oudste ingezetene was.

G. HOUTEM

De 11 landbouwers waren:

- Jacques Finoulst, 40 jaar gehuwd met Elisabeth Finoulst.
- Georges Finoulst, 40 jaar gehuwd met Rose Finoulst, met Guillaume Vanderstraeten 19 j. als knecht en Therese Schoensetters 16 jaar als meid.
- Louis Finoulst, 60 jaar gehuwd met Cath. Laboes(?), die Henri Honne, 20 j. als knecht had.
- Lambert Finoulst, 34 jaar gehuwd met Marie Therese Dotremont.
- A. Loos, 69 jaar en gehuwd met G. Finoulst, met de 16 jarige meid H. Gregoir.
- Vandermolen, 44 jaar met Charles (alias de zuiper) 25 jaar als knecht en Marie Jeanne Corbax 26 j. en Elisabeth Levice 55 j. als meid.
- G. Geerts, 32 jaar en gehuwd met L. Callart.
- F. Vranckx (weduwe van J. Geerts) met haar zoon Antoine 30 j. en als personeel in dienst: P. Finoulst 14 j. en G. Malchor 29 j.
- P. Crintens, 54 jaar en gehuwd met Anne Vandermolen.
- Jan Bapt. Dumont, 53 jaar en gehuwd met Albertine Nijs, die J. Ausloos 18 j. als knecht en Elisabert Poffee, 20 j. als meid hadden.
- H. Janssens gehuwd met J. Collart, als grootste gezin bekend met 6 kinderen, drie knechten, B. Asbaen 25 j. - J. Osbaen 18 j. en J. Van Aerschot 25 j. en 1 meid M. Peeters 28 j.

Bovendien woonde er ook een wever Pierre Vandenbempt 37 jaar en gehuwd met Gertrude Jubin, een schrijnwerker J. Homblé, 63 jaar en gehuwd met Elisabeth Finoulst, een timmerman B Geenys, 49 jaar gehuwd met A. Toulleur, een steenmaker M. Peeters 54 jaar, een smid H. Lambrechts 54 jaar die was gehuwd met Elisabeth Dumont, die Michel 25 j. als knecht had, een brouwer J. Bt. Waegeneer 60 jaar en gehuwd met Marie Lebegge, een tonnenmaker H. Smets 40 jaar gehuwd met M. Homblé, en drie schoenmakers H. Orbaem 35 jaar gehuwd met G. Lebeck, J. François 39 jaar en Michel Peeters, de jonge 40 jaar.

En tenslotte waren er ook 13 personen als werkmán ingeschreven:

- J.Bt. Peeten (alias Peut) 60 jaar en gehuwd met Marie Quathoven.
- Pierre Coverson 68 jaar en gehuwd met Marie Dupract.
- J. Bt. Olemans 21 jaar en gehuwd met Cath. Vanmol.
- Lambert Verbelen 50 jaar.
- Ant. Urbain 64 jaar gehuwd met Cath. Peeters.
- Jean Jubin 46 jaar gehuwd met Jeanne Gesel.
- Jean Casteleyn 48 jaar gehuwd met Marie Mathys.
- F. Sors 24 jaar gehuwd met Elisabeth Peeters.
- G. Malchor 65 jaar gehuwd met Anne Van Herbergen.
- L. Deprait 60 jaar gehuwd met Elisabeth Homblé.
- Henri Levrie 43 jaar gehuwd met B. Peeters.
- B. Vanderstraeten 43 jaar gehuwd met Anne Marie Breesen.
- J. Bt. Gregoire 44 jaar gehuwd met Cath. Celis .

H. HOKSEM

Hier woonde de molenaar H. Swinnen 50 jaar (gehuwd met M.J. Geerts) en vormde met 9 personen het grootste gezin, met bovendien nog hun knecht Jean Ruelle 34 jaar en hun meid R. Ruelle 35 jaar.

Ook dokter R. Boucheé 45 jaar, woonde te Hoksem, eveneens de smid H. Willems 60 jaar en de wever P. Celis 58 jaar (gehuwd met B. Hobeing ?), de timmerman A. Hemeleers 60 jaar (gehuwd met M. Preuveneers) en de kleermaker J. Bonjan 50 jaar (gehuwd met M. Celis).

Men had er slechts 1 herberg bij B. Cabergs 35 jaar (gehuwd met A. Vanderlinden), doch men trof er 3 metsers aan: L. Geenis 56 j. (gehuwd met Anne Marie Godefridi) G. Brasseur 25 j. (gehuwd met M Denever) L. Vouschie (?) 50 j. (gehuwd met M. Houbincx ?)

Als landbouwers stonden vermeld:

- S. Huts 70 jaar met M. Ceuleers als meid.
- Henri Renson 70 jaar gehuwd met M.F. Preuveneers.
- J.Bt. Godefridi 52 jaar gehuwd met C. Barbier.
- Jean Benoit 64 jaar gehuwd met C. Smolders die H. Vandenbosch 70 jaar als knecht hadden.
- J. Bt. Hardoques 50 jaar gehuwd met C. Vandenbosch.
- Jean Ausloos 64 jaar.

Verder had men nog volgend dienstpersoneel:

- Bij We. Pierre Vanderlinden - Cristens, J. Bt. Stegen 40 j. als knecht.
- Bij het gezin Wageneers - Van Binkom, R. Gregoire 14 j. als meid.
- Bij Geerkens - Haegensteen, Rose Hagensteen.

Noteer dat voor dit gehucht verschillende beroepen ontbreken.

De oudste inwoner van Hoksem was H. Tritsmans 80 jaar (vader van Elisabeth Tritsmans die trouwde met G. Huts).

I. BOST

Hier zijn geen beroepen bekend met uitzondering van volgenden:

- P Ingels 56 j. (gehuwd met J. Frankin) timmerman en als eigenaar vermeld.
- J Maes 50 j. koordenmaker.

In tegenstelling zijn de knechten en de meiden wel belend:

- Bij Cluts-Costermans - Marie Louise Latin 25 j. als meid
- Bij Ingels-Dems - C. Plaquet, meid 19 jaar.
- Bij Anselmus-Van Diest - Franske....? knecht 18 j. en N. Salmon, meid 27 jaar.
- Bij Lamens-Cluts - L. Billen 20 j. en P. Medar 19 j. knechten
 - C. Vandebos 20 j. meid.
- Bij wed. Latin-Cortois - Marie ;;;? 30 j.
- Bij Morren-Henare - M.C. Brassaert 15 j. meid en dikke Baptist 20 j. als knecht
- Bij Van Brusselen=Cosemans - Mortas? 30 jaar
- Bij H. Toussaints - J. Franqui 18 jaar, meid.
- Bij Cluts-Van Diest - Arseline (alias Kemmeke) knecht 13 jaar.
- Bij Ambroes-Van de Schilde - J Boonen 19 jaar knecht.

Het grootste gezin was bij M. Latinnes - Degré, 11 personen.

De oudste inwoner Jean Latin 70 jaar gehuwd met J. Gilis.

J. SPANUIT

In dit gehucht aan de grens van Tienen gelegen, dreef Jean Sacré (44 jaar) handel en had men P. Lammbrechts (42 jaar) gehuwd met Marie Anne Van Diest, als beenhouwer.

Jacques Vandermolen (18,5 jaar) als bakker.

Michel Peeters ^{42 jaar} en Fons Fons Mottie (28 jaar) als schoenmakers.

Een zekere Henry...., als kleermaker, wjl er ook een muzikant woonde, namelijk Petrus Drappia.

De drie herbergiers waren C. Helshout (40 j) gehuwd met M. Costermans met Elisabeth Crytens 18 jaar als meid.

G. Deboes 49 jaar, gehuwd met C. Vanderwaeren en

G. Van Winckel (45 jaar) en gehuwd met A.C. Reinaerts.

Als landbouwers stonden bekend:

- Anselme Cluts 58 j. gehuwd met Anne Marie Godgaf
- H. Lambrechts 40 j. gehuwd met Anne Cath. Le Corque grootste gezin met 9 personen hadden drie knechten Joseph Gerai 21 j. J.BT. Boulanger 18 j. en H. Vandenbosch 27 jaar die als dagloners waren ingeschreven.
- Wed. Sannen - Latinne, 65 j. (oudste inwoner) met Therese Dumoulin 23 jaar als meid.
- P. Schuermans 55 j. gehuwd met Elisabeth Rastraet, die Anseline Van Brusselen en Pierre Van Brusselen 25 j. als knecht in dienst hadden.
- Wed. Wautier - Van Hagendoren 50 j. met de meid Elisabeth Van Houbroeck.

Verder had men nog de werkmannen:

- Henry Ruttens 60 j. gehuwd met Anne Marie Hermans
- P. Maes 43 jaar, gehuwd met Marie Cath. Sors.
- J. Houbrechts 48 jaar, gehuwd met M. Vande Rijck.

K. OUTGAARDEN

Zeer onvolledig.

Daar zijn slechts bekend de voerman weduwnaar Jacques Delimon, 46 jaar met het grootste gezin 8 personen.

Schoenmaker A. Rottie, 40 jaar, gehuwd met Anne Gertrude Thomas.

Landbouwer Laurent Maes 65 jaar, gehuwd met Anne Marie François, die Jean Maes 13 jaar, als leerling in dienst had, de werkmannen Herman Sanen 60 jaar, en gehuwd met Cath. Maes, François Subeing (?) 70 jaar, J. Kenare 49 jaar, H. Thirie 54 jaar en gehuwd met Anne Marie Ausloos en A? Ambroise 60 jaar en gehuwd met T. Folon.

De oudste inwoner was Henry Beetens, 87 jaar, die alleen woonde.

SCHERPENHEUVEL

HISTORISCHE SCHETSEN UIT DE TIJD DER INFANTEN ALBRECHT EN ISABELLA

In december verschijnt bij uitgeverij Ripova een hertaalde uitgave van het boek ***Scherpenheuvel, historische schetsen uit de tijd der infanten Albrecht en Isabella***. Het boek werd in 1898 geschreven door August Snieders (1825-1904), bekend Vlaams letterkundige en tijdgenoot van Hendrik Conscience.

Het is een bundel historische verhalen, waarin geschiedkundige feiten en fictie vermengd werden. Snieders verkoos die manier van werken om zijn publiek vertrouwd te maken met de geschiedenis van de streek.

De tijd van Albrecht en Isabella betekende een vrij rustige periode in onze vaderlandse geschiedenis. De vrede kende geen bestendig karakter. Na het overlijden van Isabella in 1631 namen de schermutselingen tussen enerzijds de Spanjaarden en anderzijds de Fransen en de Hollanders in erge mate toe.

Met de uitgave van dit boek worden een reeks interessante verhalen van onder het stof gehaald. De uitgave **Scherpenheuvel** verschijnt in december en telt 180 blz. Prijs: 490 fr. Boeken kunnen besteld worden door overschrijving op rekening 330-0111964-80 van CV Ripova. De namen van intekenaars worden in het boek vermeld.